

مناقشه قره باغ و نقش روسیه در روند حل آن

روسیه یکی از سه عضو گروه مینسک سازمان امنیت و همکاری اروپا است که در کنار آمریکا و فرانسه برای حل این مناقشه با قدمت 25 ساله، تلاش و میانجی گری می کند.

به گزارش آران نیوز، دیدار سران ارمنستان و جمهوری آذربایجان در روسیه بار دیگر مساله راکد مانده قره باغ را در رسانه ها در ابعاد محدود مطرح کرد. 'الهام علی یف' رئیس جمهوری آذربایجان با 'نیکول پاشینیان' کفیل مقام نخست وزیر ارمنستان روز پنجشنبه در سن پترزبورگ در حاشیه نشست غیررسمی سران جامعه همسود دیدار و گفت و گو کردند. 'حکمت حاجی یف' رئیس اداره سیاست خارجی دفتر رئیس جمهوری آذربایجان درباره این دیدار گفت: سران جمهوری آذربایجان و ارمنستان در آن دیدار درباره تداوم مذاکرات صلح برای حل مناقشه قره باغ، تقویت آتش بس در منطقه مناقشه گفت و گو کردند. به گفته مقام آذربایجانی این دو مساله ارتباط تنگاتنگ با یکدیگر دارند و مکمل یکدیگر هستند. وی افزود: در این مذاکرات همچنین مبادله شهروندان بازداشت شده دو کشور در منطقه قره باغ بررسی و رئیس جمهوری آذربایجان بر ضرورت تحویل متقابل همه افراد بازداشتی تاکید کرد.

**تاریخچه مناقشه قره باغ

مناقشه میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان بر سر منطقه قره باغ کوهستانی در سال 1988 میلادی آغاز شد و در سال 1992 به درگیری نظامی کشید. بر اثر این مناقشه که در سال 1994 به برقراری آتش بس میان طرفین مناقشه انجامید، منطقه قره باغ کوهستانی جمهوری آذربایجان و هفت شهرستان همجوار آن تحت کنترل نیروهای ارمنی درآمد. گروه مینسک سازمان امنیت و همکاری اروپا متشکل از نمایندگان 11 کشور عضو این سازمان از سال 1992 میانجیگری برای حل مسالمت آمیز مناقشه قره باغ میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان را بر عهده دارند. روسیه، آمریکا و فرانسه از سال 1997 ریاست مشترک بر گروه میانجی مینسک را بر عهده دارند و مذاکرات صلح تحت سرپرستی این سه کشور هیچ نتیجه ای برای حل مناقشه قره باغ نداشته است.

** بیش از 50 نشست و مذاکره بی حاصل میان رهبران ارمنستان و جمهوری آذربایجان روسای جمهوری آذربایجان و ارمنستان با میانجیگری گروه مینسک سازمان امنیت و همکاری اروپا در 19 سال گذشته یعنی بین سال های 1998 تا 2018 بیش از 50 بار دیدار و راه های حل مناقشه قره باغ را بررسی کرده اند، اما تا به حال پیشرفتی در حل این مناقشه مشاهده نشده است. در زمان حاضر وضعیت در منطقه مورد مناقشه قره باغ و بطور کلی در امتداد مرزهای مشترک جمهوری آذربایجان و ارمنستان نسبتا آرام است، هرچند که احتمال ازسرگیری تیراندازی ها به مواضع یکدیگر ازسوی نیروهای آذربایجانی از یک طرف و نیروهای ارمنستان و شبه نظامیان جمهوری خودخوانده قره باغ از سوی دیگر از بین نرفته است. هر از چند گاهی دولت های ارمنستان و جمهوری آذربایجان یکدیگر را به نقض آتش بس متهم می کنند و در جریان تیراندازی ها یک یا دو سرباز از دو طرف کشته یا مجروح می شوند.

** قطعنامه های بین المللی بدون ضمانت اجرایی

مناقشه قره باغ در سال 1988 آغاز و در آستانه فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال 1992 به درگیری نظامی میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان کشید. سازمان امنیت و همکاری اروپا که در سال 1992 میانجیگری حل این مناقشه را بر عهده داشت، قادر به توقف این درگیری در آن زمان نشد و با ادامه این درگیری ها تا سال 1994 منطقه قره باغ کوهستانی جمهوری آذربایجان و هفت شهرستان دیگر در همجواری آن به کنترل نیروهای ارمنی درآمد و نزدیک به یک میلیون شهروند جمهوری آذربایجان از خانه و کاشانه خود در قره باغ اخراج شدند که در حال حاضر نیز در شهر و شهرستان های مختلف جمهوری آذربایجان بعنوان آوارگان جنگی اسکان دارند. شورای امنیت سازمان ملل در سال 1993 با صدور چهار قطعنامه خواستار خروج بدون قید و شرط نیروهای ارمنستان از سرزمین های جمهوری آذربایجان شد ولی این قطعنامه ها تا به حال اجرا نشده است. در سال 1994 بر اثر تلاش های بین المللی، توافقنامه برقراری رژیم آتش بس میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان در شهر بیشکک قرقیزستان به امضا رسید و درگیری های نظامی دو ساله که منجر به تلفات جانی زیادی در هر دو طرف شد، پایان یافت. با وجود اینکه در سال 1997 آمریکا، فرانسه و روسیه ریاست مشترک در گروه میانجی مینسک سازمان امنیت و همکاری اروپا برای حل مناقشه میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان بر عهده گرفتند و امیدها برای حل این مناقشه با حضور قدرت های جهان وجود داشت، اما تلاش های میانجی گران بین المللی تا کنون نتیجه ای نداشته است.

** مناقشه قره باغ عرصه رقابت قدرت های جهانی

برخی از کارشناسان بر این باورند که بین المللی شدن حل و فصل بحران قره باغ و دخالت قدرت های جهانی در این راستا نه تنها به حل و فصل مناقشه کمک نکرده بلکه منجر به پیچیده تر شدن اوضاع آن هم شده است. به عقیده این کارشناسان، قدرت های جهانی که بیشتر به دنبال تامین منافع خود در منطقه هستند، تمایل به ادامه وضعیت موجود دارند تا بتوانند از شرایط بحرانی بعنوان اهرم فشار به دو کشور قفقاز جنوبی یعنی جمهوری آذربایجان و ارمنستان استفاده کنند.

** مواضع متفاوت باکو و ایروان برای حل مناقشه

با وجود اینکه میانجی گران بین المللی در سال 2007 طرح ویژه موسوم به «طرح مادرید» برای حل مناقشه میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان را تدوین و به طرفین مناقشه ارائه کردند اما وجود اختلاف عمیق در مواضع دو کشور مانع حل این مناقشه می شود. جمهوری آذربایجان که حل مناقشه قره باغ را اولویت سیاست خارجی خود اعلام کرده است، خواستار حل این مناقشه بر اساس اصل تمامیت ارضی کشورها می باشد و آن را مطابق موازین حقوق بین المللی می داند. ارمنستان نیز خواستار حل مناقشه براساس اصل حق ملت ها برای تعیین سرنوشت خود می باشد که با اصل تمامیت ارضی کشورها بطور کامل مغایرت دارد.

نبود توافق میان طرف های مناقشه در این دو اصل عمده موجب کاهش امیدها برای رفع این معضل اصلی منطقه می شود. کارشناسان همچنین بر این باورند که همراه با بین المللی شدن حل این مناقشه، نبود اعتماد میان طرفین و نیز ترویج متقابل تنفر نسبت به یکدیگر در هر دو کشور یکی از موانع عمده حل این مناقشه است. به هر حال ارمنستان حاضر نیست نیروهای خود را از سرزمین های جمهوری آذربایجان خارج کند و باکو نیز همواره اعلام کرده است، اشغال بخشی از سرزمین های خود از سوی نیروهای ارمنستان را هرگز تحمل نخواهد کرد.

**نقش روسیه در حل مساله قره باغ
مقام های روسیه در بیش از دو دهه اخیر در مذاکرات برای حل مناقشه قره باغ سعی کرده اند نقش میانجی بی طرف را بازی کنند. در این چارچوب، در دوره ریاست جمهوری دمیتری مدودوف بین سالهای 2008 تا 2012 دو نشست سه جانبه بین سران روسیه، ارمنستان و جمهوری آذربایجان برگزار شد. این قالب مذاکرات پس از پایان دوره ریاست جمهوری مدودوف ادامه نیافت و ولادیمیر پوتین رئیس جمهوری روسیه سعی می کند بدون حضور خود این مذاکرات بین باکو و ایروان برگزار شود.

**گسترش همزمان روابط روسیه با ارمنستان و جمهوری آذربایجان
روسیه با جمهوری آذربایجان و ارمنستان روابط بسیار خوب دارد و این دو کشور قفقاز جنوبی عضو جامعه کشورهای مشترک المنافع یا همسود هستند که روسیه در آن نقش پررنگ دارد. مسکو با هر دو کشور در عرصه های مهمی همکاری می کند که از مهم ترین عرصه همکاری روسیه با جمهوری آذربایجان، فنی، نظامی، انرژی و حمل و نقل و با ارمنستان عرصه های نظامی و انرژی محسوب می شود. روسیه به این دو کشور انواع تسلیحات پیشرفته می فروشد و به گزارش برخی رسانه ها، تسلیحاتی همچون سامانه پدافند هوایی اس-300 به جمهوری آذربایجان و موشک های تاکتیکی به ارمنستان فروخته است. ویژگی همکاری های فنی-نظامی مسکو با باکو و ایروان به گونه ای است که جمهوری آذربایجان با توجه به دسترسی به منابع مالی سرشار حاصل از فروش نفت که سالانه به بیش از 30 میلیارد دلار می رسد می تواند با خیال آسوده انواع سلاح های پیشرفته را بدون توجه و نگرانی از بهای بالای آن خریداری کند و بقیه تسلیحات را از ترکیه و رژیم صهیونیستی تهیه می کند.

اما ارمنستان که روابط راهبردی با روسیه دارد از منابع نفت و گاز برخوردار نیست و نمی تواند به خود اجازه خریدهای تسلیحاتی میلیارد دلاری بدهد. ارمنستان همچنین عضو پیمان امنیت جمعی سازمانی نظامی با محوریت روسیه است و دو کشور در چارچوب این سازمان همکاری های نظامی گسترده ای با یکدیگر دارند. روسیه همچنین نیروهای نظامی خود را در منطقه مرزی بین ارمنستان و ترکیه مستقر کرده و پایگاه نظامی روسیه در شهر گیومری در غرب ارمنستان مستقر است. مسکو در چارچوب تعهدات خود در سازمان پیمان امنیت جمعی متعهد است که به ارمنستان عضو این پیمان در صورت وقوع جنگ کمک و حمایت کند. برخی تحلیلگران بر این باورند که روسیه علاقه ای به آغاز جنگ در قره باغ ندارد زیرا در آن شرایط باید به نفع یکی از دو طرف مناقشه وارد جنگ شود که چنین شرایطی به هیچ وجه با منافع مسکو سازگار نیست. روسها می خواهند شرایط کنونی نه جنگ و نه صلح حفظ شود تا از یک طرف به همکاری های فنی-نظامی با دو طرف مناقشه ادامه دهند و از سوی دیگر در مذاکرات صلح قره باغ مشارکت کنند.

به عقیده کارشناسان، مناقشه قره باغ به روسیه امکان داده است در منطقه قفقاز جنوبی شامل کشورهای ارمنستان، جمهوری آذربایجان و گرجستان حضور فعال داشته باشد. دیپلماسی روسیه در این منطقه شامل جلوگیری از نفوذ ترکیه می شود هرچند این تلاش ها رسانه ای نمی شود اما مسکو بخوبی می داند که آنکارا که در گذشته از برخی گروه های تروریستی افراط گرا در منطقه قفقاز شمالی روسیه از جمله چچن ها حمایت کرده و می تواند در آینده نیز پای افراط گرایان را به قفقاز جنوبی باز کند و در آن صورت ثبات مناطق قفقاز شمالی و دریای خزر نیز به خطر می افتد. به همین دلایل روس ها سعی می کنند تلاش های میانجی گرانه دار مساله قره باغ بدون تغییر فرمت در قالب کنونی گروه مینسک سازمان امنیت و همکاری اروپا به ریاست روسیه، فرانسه و آمریکا تداوم یابد هرچند که این اقدامات نتایج ملموسی به همراه ندارند.